

עיר חינוך

"תיקונו של עולם תלוי בתיקונו של החינוך"

ג'והן דיואי

יעל שוורצברג, המכון לחינוך דמוקרטי
ובהתבסס על הניסיון והתובנות שצברו חברי, אנשי המכון, בעבודת שטח מרתקת

מבוא

כל עיר באשר היא מהווה מקור "מחנך" עבור הקהילה שחיה בה. העיר "מחנכת" באמצעות מוסדות החינוך והתרבות הפורמאליים והבלתי פורמאליים שבה, אך גם באמצעות התכנון האורבאני, התכנון הסביבתי, אמצעי התקשורת העירוניים, התעשייה המקומית, החברות הציבוריות והפרטיות שלה, המרקם החברתי שבה ועוד.

ערים רבות ברחבי הארץ והעולם בוחרות בשנים האחרונות להשתמש במשאבים החומריים האנושיים והרוחניים לטובת איכות חייהם ועל כן השאלה הניצבת בפני העיר: תושביה ומקבלי ההחלטות שבה, אינה השאלה האם העיר בה גרים היא "עיר מחנכת", השאלה היא האם העיר שלהם היא "עיר חינוך".

להיות "עיר חינוך" משמעו לקחת אחריות על קביעת הערכים המרכזיים אותם תוביל העיר ובהמשך התנעת התהליכים החברתיים, התהליכים האנושיים והתהליכים הפוליטיים הנדרשים לצורך יישום ערכים אלה בחיי היומיום ביישוב. "כל חינוך הניתן ע"י קבוצה מגמתו לנטוע בלב חבריה חברתיות, אבל טיבה וערכה של חברתיות זו תלויים בהרגליה ומטרותיה של הקבוצה". דיואי בספרו דמוקרטיה וחינוך:

תהליכים אלה משתלבים עם העיקרון של חברה אזרחית, ההופך לרווח בעולם הדמוקרטי, ומושג המשילות (governance) אשר צמחו מתוך ההכרה במגבלות המבנה הממלכתי ההיררכי וההבנה, כי אין ביכולתו של השלטון לבצע את הפיתוח הדרוש במכלול הנושאים וברמות השונות רק בכוחות עצמו. על כן הפעילות הציבורית והחברתית המשותפת של תושבים ושל השלטון המקומי, במרחב הציבורי והפוליטי הינו תנאי הכרחי להובלת השינוי הרצוי.

בחירת הערכים החינוכיים של העיר טומנת בחובה את הדרך הייחודית בה העיר: תושביה ומקבלי ההחלטות שבה בוחרים לנהל את המרחב הציבורי המשותף שלהם כך שיוביל את השינוי הרצוי ויצור את האקלים החברתי הנכון לקהילה. לתהליך זה לדברי ד"ר אלישבע סדן, יש נטייה רבה יותר להתגשם מאשר מקובל לחשוב מאחר והוא משלב בתוכו תהליכי העצמה אישיים וקהילתיים מעצם העובדה שהפרט והקהילה מעורבים בשאלות: "מי הם, מה הם רוצים לעשות וכיצד הם רוצים לחיות". אלישבע סדן, העצמה ותיכנון קהילתי.

עיר חינוך המיישמת ערכים דמוקרטיים היא עיר ששמה לה למטרה לפתח חברה המכירה ותומכת בזכות השווה של כל חבריה להגיע למימוש עצמי בקהילה בה הם חיים

עיר חינוך, כעיר המקדמת ערכים אלה יחד עם יוזמות ויזמויות, מהווה כוח מניע עצום **להתפתחות חברתית וכלכלית.** עיר החינוך מדרבנת למידה לאורך החיים, יוצרת תמריץ לחדשנות, ו"מיצרת" הון אנושי ע"י מתן הזדמנות שווה לכל תושב (בכל גיל) לפתח את עצמו ואת היוזמה הייחודית לו. מצע זה מהווה מנוע לצמיחה כלכלית וחברתית ולהיווצרות של חברת ידע.

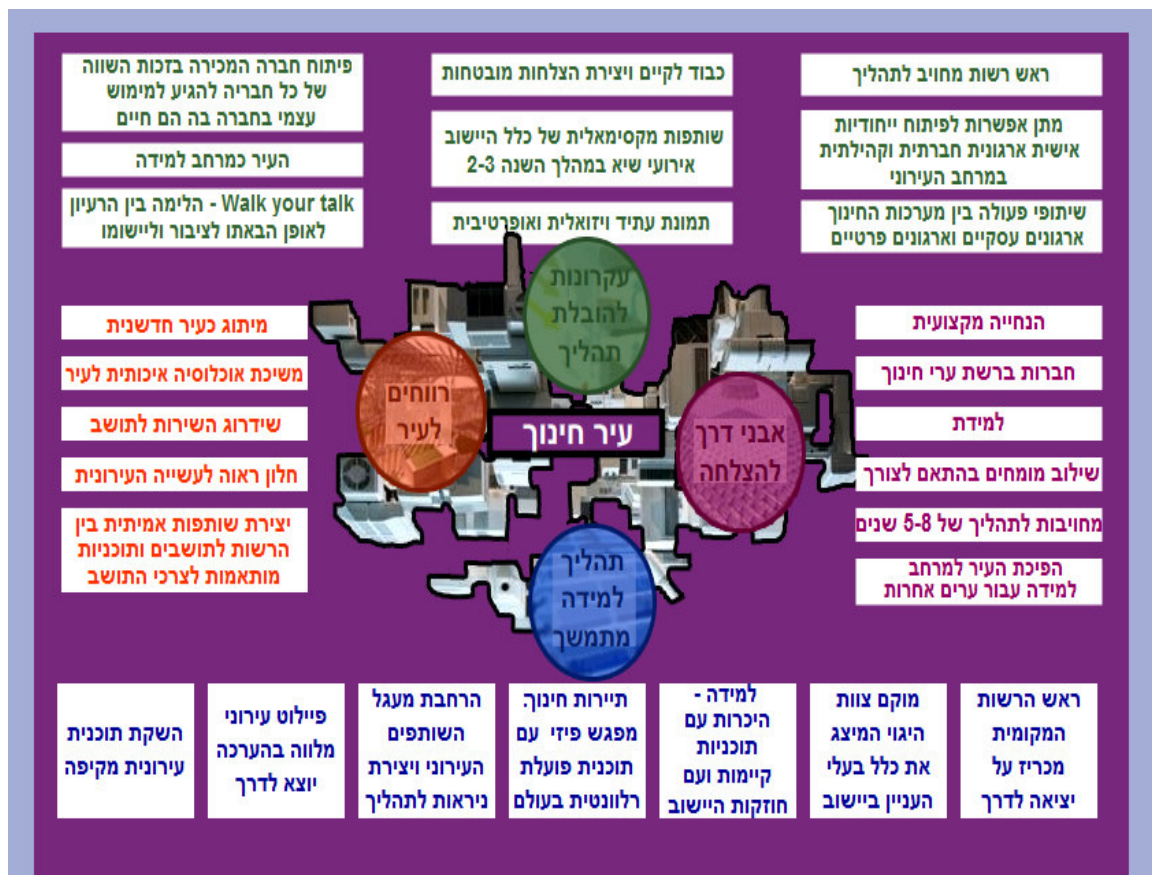
אלא שלערכים ועקרונות יש יכולת להשפיע רק עם הפיכתם לתוכניות פעולה ובמקרה של עיר חינוך מדובר בתוכניות הנוגעות

לכלל חלקי העיר: תכנון עירוני, תרבות, בתי ספר, סביבה ובריאות, יחסי רשות תושבים כמו גם

נושאים הקשורים לתקציב ולכלכלה, לתחבורה ולתעבורה, בטיחות וכדומה, מתוך מודעות לעובדה שלדרכי פעולתם ישנן השלכות על עמדות התושבים והתנהלותם, על יחסים בין קבוצות, על יצירת ערכים חדשים, על הבניית ידע ורכישת מיומנויות אזרחיות. שזירת הערכים והעקרונות בחיי היומיום של העיר מבטיחה את האקלים האזרחי הרצוי לעיר

מעיר מחנכת לעיר חינוך

תהליך פיתוח: מעיר מחנכת לעיר חינוך

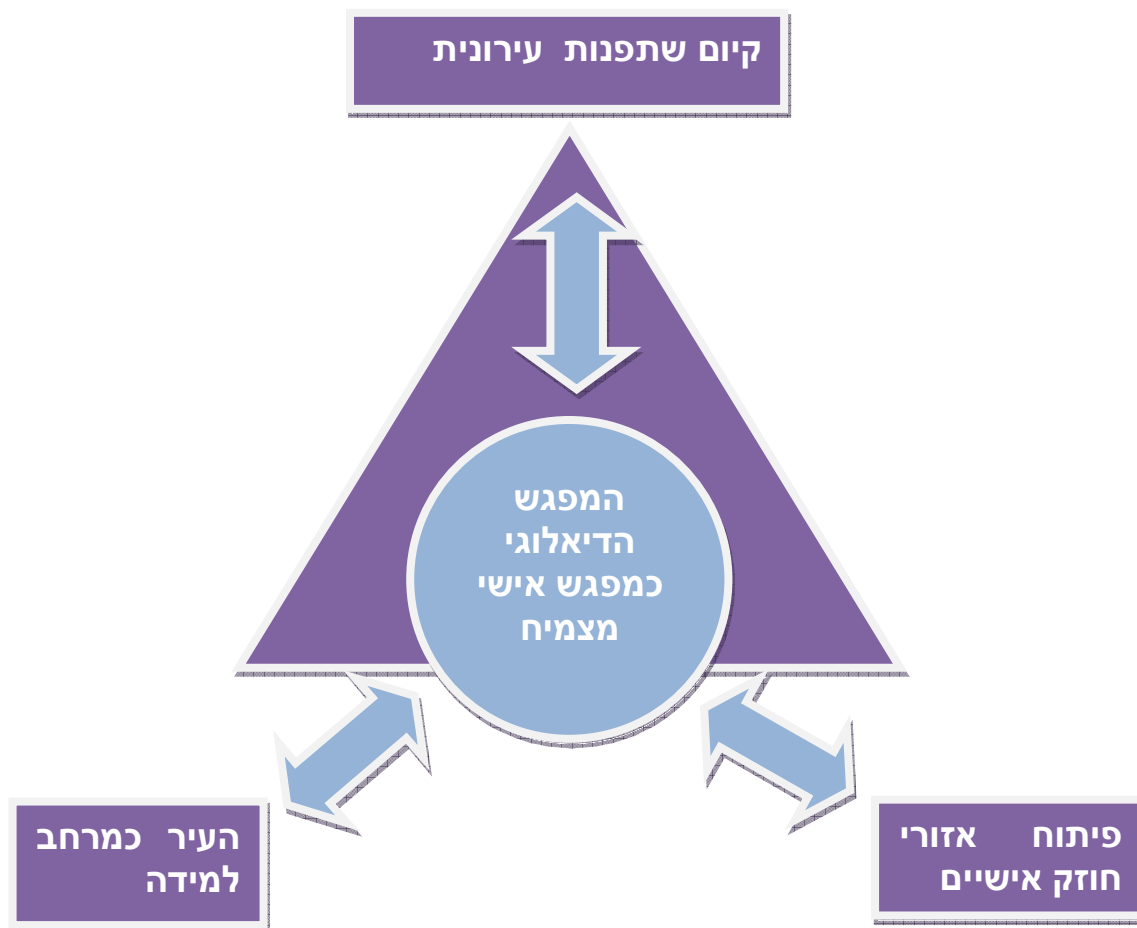
יישום הערכים הדמוקרטיים ב"עיר חינוך" שונה מעיר לעיר. לכל עיר תרגום ייחודי לערך, הדגשים שונים, קצב יישום אחר. לכל עיר היסטוריה משלה, מיקום, ייחודי וסדר יום חברתי ופוליטי.

אלא שבכל הערים ניתן למצוא עיסוק ב- 4 עקרונות מרכזיים הנובעים מהערכים הדמוקרטיים.

עקרונות עיר חינוך המיישמת ערכים דמוקרטיים

המכון לחינוך דמוקרטי פיתח 4 עקרונות מרכזיים לעיר חינוך, אנו מאמינים כי יישום עקרונות אלה מאפשר את קיומה של חברה המכירה ותומכת בזכות השווה של כל חברה להגיע למימוש עצמי בקהילה בה הם חיים

עיקרון מס 1- המפגש הדיאלוגי כמפגש אישי מצמיח וכבסיס ליצירת קבוצה

הדיאלוג נמצא בליבה של התהליכים ליצירת "עיר חינוך" ובליבת העקרונות האחרים. שהרי בלעדיו לא ניתן היה לקיים את השיח המתמשך על כל רמותיו שהינו תנאי הכרחי לקיומם של החיים הקהילתיים בעיר.

"דיאלוג הוא שיחה שהמעורבים בה מנכחים את עצמם ומתעניינים בזולתם הן מבחינת אנושיותם המשותפת והן מבחינת אישיותם הייחודית ותוך הסתמכות על אמון, כבוד, פתיחות וקשב הדדיים, הם מתקדמים יחד אל הבנה טובה יותר של עצמם של זולתם ושל הקשרי החיים המשותפים להם" נמרוד אלוני בתוך דיאלוגים מעצימים בחינוך ההומאניסטי

שתפנות כוללת שני מרכיבים עיקריים:

שיתופי פעולה בין מערכות החינוך, ארגונים ציבוריים וארגונים פרטיים. שיתופי פעולה הנובעים מתוך אמונה כי השלם גדול מסך חלקיו וכי הפעילות המשותפת תיתן את המענה המיטבי לעיר ולתושביה ("עירוב צבעים" עירוני)

שיתופי פעולה בין כל המערכות הפועלות בעיר

שיתופיות – הבניית קהילה עירונית המאפשרת מעורבות של כלל אזרחיה ביצירה ויישום של "תמונת עתיד רצויה".

התהליך מתרחש במרכז העתיד העירוני שהינו מרחב לדיאלוג פתוח וכן בין חברי הקהילה על מאפייניה השונים לבין המרחב הפוליטי והכלכלי

"מרכז עתיד" הוא מרחב ארגוני, קהילתי ופיזי, העומד לרשות הישוב, על מגוון צבעי, לצורך הערכות שיטתיות לקראת העתיד ויצירתו. ההיערכות נעשית בשיתוף הקהילה הרלוונטית תוך העצמתה ושיתופה בעיצוב

הסביבה הפיזית החברתית והפוליטית בה תחיה. המרכז פועל מתוך עקרונות של "קיימות", מסייע להאצת חדשנות וליצירת תרבות של חדשנות בעיר ובכך משפיע על התפתחותו של האזור ועל התפתחות העוסקים בו.

עיקרון מס 3- פיתוח יחודיות/ אזורי חוזק וצמיחה אישיים ארגוניים ועירוניים

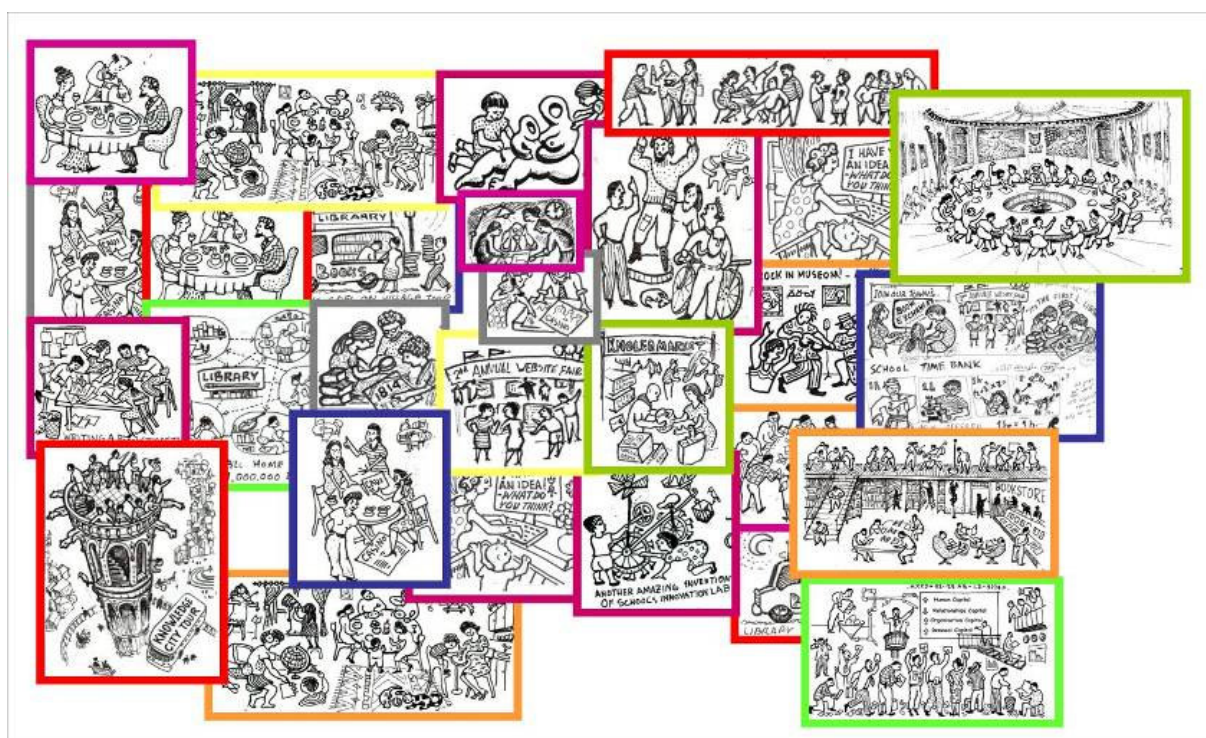
לעיקרון פיתוח אזורי חוזק וצמיחה בעיר חינוך 3 שלבים

- ❖ שלב ראשון – שלב הזהויה: זיהוי אזורי החוזק והצמיחה של כל אדם כל ארגון ושל העיר כולה- הנרטיב העירוני.
- ❖ שלב שני- שלב ההתנסות: יצירת מארג עירוני בו כל פרט וכל ארגון תורם את ייחודיותו- את הצבע המיוחד לו כמו גם מתן ביטוי לנרטיב העירוני.
- ❖ שלב שלישי- שלב ההכרה: הכרה עירונית באזורי החוזק השונים. הכרה זו היא תנאי להצלחה הן של הפרט הן של הארגון והן של העיר כולה

עיקרון מס 4- העיר כמרחב למידה

העיר על כל מרכיביה פועלת כבית ספר מקיף אחד.

פיתוח הזדמנויות למידה והזדמנויות פעילות כך שכל פרט וכל ארגון יוכלו להביא לידי ביטוי את אזורי החוזק והצמיחה השונים שלהם במרחב הלמידה העירוני, יחד עם פיתוח חברתי ומינוף כלכלי של העיר.

העיר כמרכז למידה. איור מתוך "רגעי ידע בעיר ידע", רון ואריה דביר

פיתוח הזדמנויות הלמידה נעשה באמצעות פיתוח מרכזי מצוינות עירוניים

מרכז מצוינות

מרכז מצוינות הוא מרכז/ארגון/מוסד הפועלים בעיר – בתחומי התרבות, החינוך, החינוך הבלתי פורמאלי, המדעים וכל תחום העשרה נוסף.

מרכז מצוינות מפתח תחום דעת מסוים עד לרמת המומחיות הגבוהה ביותר הקיימת בעיר.

מרכזי המצוינות מאפשרים לכל תלמיד בעיר לפתח בנוסף לתוכנית הלימודים "הפנים בית ספרית", למידה "חוץ בית ספרית" המגדילה משמעותית את היצע אפשרויות הלמידה ואת התאמתן לצרכים האישיים של כל תלמיד.

במרכז המצוינות התלמיד יכול להשיג החל מבגרות מורחבת, דרך לימודי התמחות/ תעודה, ואף להשתלב בלימודים אקדמיים.

למידה במרכזי מצוינות

מרכזי מצוינות עירוניים מאפשרים לכל לומד:

☞ לאתר ולפתח את אזורי החוזק האישיים שלו. תהליך זה מעצים את הביטחון העצמי והאינטליגנציה הרגשית של הלומד.

☞ לעסוק ולהצטיין בתחום אחד לפחות.

☞ להביא לידי ביטוי בקהילה את אזורי החוזק האישיים שלו- ההכרה החברתית בהצלחה, מהווה מנוף ומנוע להתפתחות אישית. כאשר הדימוי החברתי הוא דימוי של הצלחה, נוצרת "נבואה שמגשימה את עצמה" לגבי תחומים נוספים, וההצלחה נמשכת.

☞ ליצור תובנה לגבי הרלוונטיות של הלימודים- כך שלימודי הבגרות ייתפשו כשלב בתהליך פיתוח תחום עניין אישי או כשלב בפיתוח הקריירה העתידית של כל תלמיד, ולא כחלק מאוסף החובות המוטלות עליו, ואשר הרלוונטיות שלהן לא תמיד נהירה לו.

מרכזי המצוינות קמים בעקבות תכנון אסטרטגי מקדים, של מיפוי המצב הקיים, ותכנון "תמונת עתיד עירונית". הם אמורים להיות ממוקמים במרכזים חינוכיים, תרבותיים וכלכליים המבטאים ומחזקים את הנרטיב העירוני (כמתואר "בתמונת העתיד"). מערכת חינוך מצוינת אמורה להזניק את העיר קדימה ולהיות בעלת יכולת לחולל שינויים גם בבעיות משיקות איתן מתמודדת העיר, בתחומי החברה, הרווחה, התעסוקה והדימוי הפנימי החיצוני של העיר.

למרכזי המצוינות היכולת להניע מהלך זה מאחר והקמתם נעשית בשיתוף פעולה עם האקדמיה, התעשייה, המגזר השלישי, החינוך הבלתי פורמלי, מוסדות תרבות ואומנות ועוד.

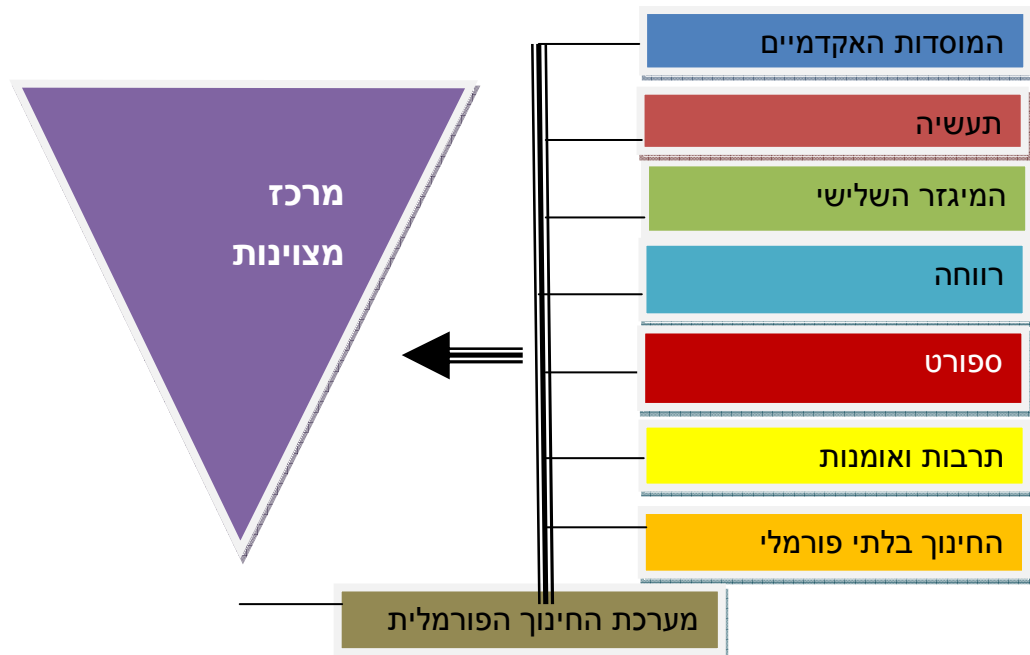
שותפים אסטרטגיים בתהליך:

קיום מרכזי מצוינות יוצר:

שיתופי פעולה בין מסגרות אקדמיות ומוסדות חינוך, על מנת לפתח אפשרות ללימודים אקדמיים במסגרת ביה"ס.

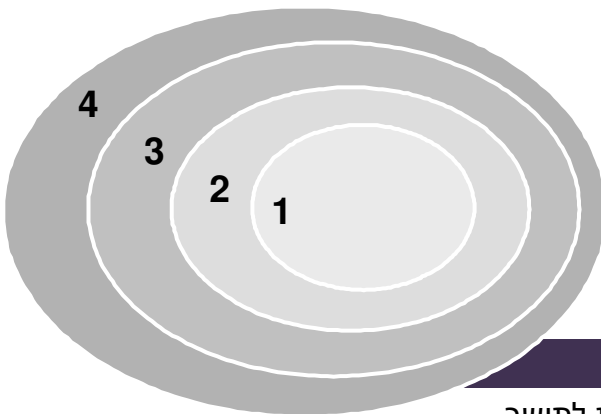
שיתופי פעולה בין מוסדות וארגונים ציבוריים וכלכליים הפועלים באזור.

מטרת שיתופי הפעולה היא- העשרת יכולות ביה"ס במתן מגוון פדגוגי רחב לכל התלמידים

שלבים בפיתוח של מרכזי מצוינות עירוניים

שלבים אלה מציגים את הקשר בין פיתוח הזדמנויות למידה עירוניים לבין מינוף העיר בכלל.

1. המרכז מיועד לתלמידי העיר
2. המרכז מיועד לכלל קהילת העיר.
3. פיתוח מרכזי מצוינות לתיירות ידע של סטודנטים
4. תיירות ידע לכלל האוכלוסייה

מעיר מחנכת לעיר חינוך : תוצרי התהליך

שביעות רצון של התושבים מעירם, שדרוג השירות לתושב

יצירת כוח משיכה לאוכלוסיות איכותיות

מיצוב העיר כעיר מובילה וחדשנית

הרחבה ואיגום המשאבים השונים הקיימים בעיר לקידום המטרות המשותפות, משאבים אנושיים פיזיים וכלכליים.

